

Hällefors hunden

Årgång 09 nr 2

Bis i Boliden

Innehåll

Tidningsredaktionen	2
Styrelsen	2
Ledaren	3
Ny styrelsemedlem	5
Policy för valptorget	14
Årsmötet	15
Årsstämma i	16
Hälleforshundklubben	16
Verksamhetsberättelse	18
Budget	18
Hällekryss	19

Årsmöte

Styrelsen

Register- Jan-Erik Bjermkvist
hållare Lögdö 4171
Sekreterare 860 33 Bergeforsen
(avelsråd) Tel: 060-80420
epost: jbj.e.bjermkvist@spray.se

Ordföranden Leif Gulin
(avelsråd) Silvägen 7
 860 30 Sörberge
 Tel: 060-578743
epost: leif.gulin@sca.com

Kassör: Bo Tobiasson
(ledamot) Lärkstigen 11
 918 31 Sävar
 Tel: 090-508 10
epost: tobiasson.bo@telia.com

Ledamot Wåge Lundgrehn
 Marsjö Storegård 3
 340 12 Annerstad
 Tel. 0372-23008
 070-5240875
epost: lundgrehn@telia.com

Ledamot: Bo Bergquist
 Krönvägen 3
 860 32 Fagervik
 060/579636
 0730/650944
epost: annelie.bergquist@bredband.net

Ledamot Jörgen Marcusson
 Nybyvägen 4
 830 30 Lit
 Tel: 0642-510 77
epost: jorgen.marcusson@pp.ephone.se

Ledamot Märیت Truuts
 Ruskemåla gård 306
 382 91 Nybro
 0481-12112
epost: marit.truuts@halleforshunden.org

epost till alla i styrelsen: styrelse1@halleforshunden.org

Tidningsredaktionen

Då var det dags för ett nytt nummer av vår medlemstidning. Detta nummer innehåller info från årsmötet samt en större artikel skriven av forskaren Per-Erik Sundgren. Tyvärr har vi inte fått in något material från våra medlemmar till detta nummer, vi hoppas att ni ändrar på detta till nästa nummer! Berätta om er upplevelser i skogen under höstens jakt och skicka det till mig!
./Märیت

Jan-Erik Bjermkvist (uppgiftsinsamlare)
Lögdö 4171
860 33 Bergeforsen
Tel: 060-80420
email: jbj.e.bjermkvist@spray.se

Märیت Truuts (formgivning)
Ruskemåla gård 306
382 91 Nybro
Tel: 0481-12112
email: marit.truuts@halleforshunden.org

<http://www.halleforshunden.org>

Ledaren

Det är i början av september och älgjakten skall precis till att börja. Förberedelser har pågått under några dagar och en del tankar om skillnaderna mellan nu och då har med jämna mellanrum passerat genom mitt huvud.

Tidsspannet mellan nu och då är ca femtio år och mycket är det som förändrats. Som 13-14 åringar började jag och en pojke i granngården att närmare utforska skogarna runt Gulsele. Utrustningen bestod av en gammal svart-vit och sotig generalstabenskartor, kompass, fiskespön och hund. Tillsammans med en rejäl matsäck, tändstickor och god fiskelycka så räckte det för expeditioner som ofta sträckte sig över 2-3 dagar. Obrutna, spännande skogar färdiga att utforska fanns det då tillräckligt av runt Gulsele. Byn låg mitt inne i ett stort skogsområde, ca 10-12 kvadratmil, endast genomkorsad av en ensam landsväg – den är numera asfalterad och uppgraderad till riksväg. Alla sjöar, tjärnar och rinnande vattendrag skulle givetvis provfiskas. Det innebar att alla förflyttningar och transporter under barmarkstiden skedde till fots eller med båt. Skogsbilvägar var något helt okänt. Skogsavverkningarna skedde under vintern och vid den tiden kördes virket fram med häst.

Något år senare då intresset helt förflyttats till vad hundarna under våra turer arbetade med så var förberedelserna och utrustningen ännu enklare. Nu krävdes det inte ens fiskegrejor och tiden från tanke till handling var vanligtvis endast någon timme.

Idag, femtio år senare, är situationen helt annorlunda. Skogarna är numera helt genomkorsade av ett nät med skogsbilvägar. Tillgängligheten är mycket större. Var jag än befinner mig så finns det en väg inom några kilometers avstånd och på några timmar når jag min parkerade bil och hemmet. Ändå är förberedelser och utrustning idag mycket mera omfattande. Nu krävs det fulladdade telefoner och komradioapparater, GPS och pejlhalsband, specialställ med Gore-Tex och kängor med inbyggda membran. Älgdragare och slaktbodas utrustade med traverser och väl fungerande kylutrymmen. Listan på mer eller mindre nödvändiga prylar kan göras hur lång som helst.

Bild från utställningen i Boliden

Det skall dock erkännas att tillvänjningen har varit snabb. Ett flertal av dessa grejor skulle jag idag inte vilja vara utan. De har på ett påtagligt sätt både förenklat och effektiviserat jakten. Jag kan bara konstatera att det förmodligen inte var bättre förr. Ändå kan det ibland komma ett styg av saknad då minnena från gamla tiders jaktförhållanden tränger sig på.

På tal om gamla minnen så börjar det ha flutit ett antal år sedan SKK och SÅK gav rasklubbarna uppdraget att utarbete egna avelsstrategier. I alla verksamheter, där det finns en gemensam strävan att uppnå vissa uppsatta mål, måste någon form av bestämda och allmänt respekterade regler upprättas. Hundavel utgör därvidlag inget undantag. Skall vi som jagar ha en ökad tillgång till hundar med de egenskaper som omnämns i avelsstrategins målsättningar så krävs det att aveln sker på ett kontrollerat och planlagt sätt.

- a) Vi måste veta vilket material vi har att tillgå!
- b) Vi måste ha tydliga mål som vi vill uppnå!
- c) Vi måste formulera och följa en plan över hur vi går från a till b!

Målsättningen med vår avelsstrategi är att via ett avelsurval genomföra en planerad frekvensförändring i sammansättningen av hälleforshundens genpol. I första hand så gäller detta ett urval som syftar till att minska eventuella förekomster av ärftliga sjukdomar (ex. hd, katarakt) och att samtidigt öka antalet hundar med goda jaktanlag. Till vilken grad vi kommer att nå våra uppsatta mål beror till stor del på hur väl vi lyckas med att förvalta det hundmaterial som vi idag förfogar över. Ansvaret för rasens fortsatta utveckling vilar helt på oss själva.

Därför skall....

- a) uppfödare av hälleforshundar alltid rådgöra med klubbens avelsråd innan parning.
- b) valpköpare av hälleforshundar alltid kritiskt granska förädradjuren, samt innan ett köp gärna rådfråga klubbens avelsråd.
- c) ägare till hälleforshundar efter bästa förmåga dokumentera hundarnas egenskaper och förmågor (hd-status, ögonlysning, exteriörbedömning, jakt prov o.d.).

Ovanstående punkter har varit gällande (ögonlysning tillkom 2008) sedan klubbens rasavelstrategi antogs för snart fem år sedan. Under år 2010 kommer en revidering av RAS att ske. Min uppfattning är dock att dessa punkter fortsatt skall gälla även om vi troligen kommer att omformulera några av de nuvarande målen.

Då jag skriver dessa rader så har årets jaktsäsong börjat. Björnjakten har pågått ett par veckor och älgjakten skall precis börja. Jag hoppas att ni alla har tillgång till en vältränad och duktig hund, ett väl inskjutet gevär, goda jaktmarker samt trevliga jaktkamrater.

Leif

Apotekaren:

*-Här är två recept. Ett till din fru och ett till din sjuka ko. Men var försiktig så ni inte förväxlar dem.
- Jag ska vara jätteförsiktig. Det är min bästa mjölkko.*

Ny styrelsemedlem i hälleforshundklubben

Här följer en kort presentation av vår nye styrelseledamot.

Jag heter Bo Bergquist men kallas Bosse. Jag blev invald i styrelsen på årsmötet i Boliden.

Jag blev först lite tveksam när jag fick förfrågan från valberedningen, men när jag hade funderat ett tag så verkade det ganska intressant.

Hälleforsaren är ju en ganska ny ras för mig men jag har läst och följt den under några år och tyckt den har varit intressant men har inte tagit steget över mest pga beslutsångest förrän för ca 1 år sedan. Så jag tackade ja till valberedningens förfrågan. Jag tackar för förtroendet och hoppas nu att jag att jag kan tillföra något.

Presentation

Jag är 45 år jag är gift och har 2 barn 10 och 14 år. Jag bor i Fagervik ca 2 mil norr om Sundsvall och förtjänar mitt dagliga bröd på SCA Ortvikens pappers bruk som smörjare på en pappersmaskin. Jag har hållit på med jakt och hundar i stort sett hela livet. Jag har jakt på flera marker från kust till fjäll.

Startade med en finnstövartik när jag var 13 år, för att sedan i början av 90 talet skaffa min första älghund (trodde jag) en jämthundstik. Efter den tiken bestämde jag mig för att aldrig köpa en valp efter omeriterad hundar

94 köpte jag min andra jämte (den blev en älghund) efter en meriterad tik. Sen har det rullat på med jämtar jag har väl haft en del otur med dem pga sjukdomar men jag har aldrig varit hundlös några längre perioder. Jag försöker se till att ha 2 hundar hela tiden.

Jag har dömt jaktprov i västernorrlands älghundklubb i 10 år. Jag brukar få ihop ca 40 -50 jakt dagar /år.

Vändningen kom vintern 2008 jag hade beställt en jämthunds valp ifrån Finland men de dog efter 1 vecka, då sade jag till min fru. NU BYTER JAG FÄRG PÅ HUNDARNA. Nu dör de innan man ska hämta dem. Så i maj 2008 hämtade jag en tik valp hos Jonny Hedman i Öreström. Hur det har startat med Tindra har jag skrivit i ett tidigare nummer. Nu skall man inte dra för stora slutsatser av det men det ser fortfarande bra ut.

Jag lyssnade mycket bland hälleforsfolket i Boliden 16-17 maj och tyckte mig få en indikation på att det finns ett visst intresse att mönstra in blandningar i rasen. Det kan behövas men jag tror att man måste noga planera sådan avel så att man har järnkoll på vad man får in i rasen med tanke på att man har upptäckt katarakt i hälleforsaren, så tror jag att man kommer att tappa en del avelsdjur. Så man får vara försiktig så att man inte tappar ytterligare djur på grund av andra sjukdomar, som andra raser kan medföra.

Detta är något att bita i för klubben, styrelsen, men framförallt avelsråden.

Hör gärna av er om ni har några funderingar, tillsammans kan man lösa mycket?

Tack än en gång för förtroendet

Bosse Bergquist

NATURENS SKYDD AV ÄRFTLIG VARIATION

Följande artikel är skriven av Per-Erik Sundgren som är agronomie doktor i husdjursgenetik med lång erfarenhet av husdjursforskning vid Sveriges Lantbruksuniversitet.

Inledning

Under senare år har genetiska hälsoprogram och rasspecifika avelsstrategier varit högaktuella diskussionsämnen inom hundaveln. Varför behövs då genetiska hälsoprogram? Vilka grunder måste avelsstrategier vila på för att ärftliga störningar skall kunna undvikas? I naturen finns vare sig speciella program eller strategier för genetisk hälsa och ändå håller sig vilda djurstammar normalt friska över mycket långa tidsperioder. Orsaken till de störningar som drabbar våra hundar är att uppfödare av okunnighet bryter ned de skydd mot genetiska skador som skapats i naturen som en följd av naturligt urval.

Cellen

Ett däggdjurs kropp är sammansatt av många miljarder olika celler. Men länken mellan generationerna utgörs av en enda cell – den befruktade äggcellen. Var och en som ägnar sig åt avel behöver därför veta något om hur äggcellen och dess skydd mot ärftliga skador fungerar.

Gener – proteinrecept

Genernas grundläggande funktion är att fungera som recept för hur cellerna skall bygga alla de tusentals olika proteiner som krävs för normal utveckling och livskraft. Vi behöver alla med nödvändighet ha skelett, muskler, nervsystem, lever, njurar och andra inre

organ. Likaså behöver vi en rad hormoner och enzymer för att alla kroppsfunktioner skall fungera normalt. Det enklaste vore därför om alla genrecepten förblev oförändrade. Men alla varelser lever i en föränderlig värld och i ständig konkurrens eller under hot från yttre fiender. För att klara av att anpassa sig till sådana yttre omständigheter måste djurs egenskaper kunna ändras. Gensystemet behöver därför ha en viss förmåga till förnyelse och anpassning. På cellnivå är hotet från yttre fiender extremt. Mängder av mikroorganismer gör ständiga försök att attackera. Genom mycket snabba generationsväxlingar kan de hinna prova mängder av olika vägar för attack under ett djurs livstid. För att försvara sig mot sådana attacker behöver varje individ ha ett personligt försvar som är så unikt som möjligt.

Gensystemet är därför underkastat tre olika till synes oförenliga krav:

- A. Stabilitet för att garantera att alla organsystem fungerar korrekt
- B. Balanserad variation av hela djurstammar för långsiktig anpassning av arter till fortgående miljöförändringar
- C. Individuell variation för att skydda individen mot sjukdomsangrepp

Under de första ca 3000 miljoner åren av liv på jorden fanns bara encelliga organismer. Till att börja med förökade de sig genom enkel delning och utan könlig förökning. DNA-molekylen, arvsmassans grundelement, är normalt en mycket stabil kemisk förening som genom dubbling förs i lika mängder till var och en av de nya cellerna efter en celledning. Efter en sådan delning får de båda nya cellerna identiskt lika arvs massa. Med identiskt lika arvs massa hos alla individer kan

ingen ärftlig anpassning ske till omgivningsförändringar. Skulle det ske någon större förändring i DNA-molekylerna kan själva livsförutsättningen för cellen skadas så att cellen dör. En enkel uppsättning av DNA-molekyler eller kromosomer är därför inte gynnsam för utveckling av annat än relativt enkla organismer.

Kön

Naturen löste så småningom problemet med sårbarheten i de enkla gensystemen genom att skapa dubblerade system. Två celler med vardera lika gensystem slog sig samman till en enda cell med en cellkärna där deras samlade arvs massa lagrades. Därmed kom det att bildas celler som hade dubletter av varje enskild gen eller proteinrecept. Celler av det slaget är inte lika känsliga för enstaka skadade gener. Det finns ju alltid en dublett som förhoppningsvis är normal och kan svara för att rätt protein kan produceras i tillräckliga mängder.

Celler med dubblerade gensystem kan inte längre förökas genom enkel delning. De måste, för att nästa generations gensystem skall bli normalt, först halvera sitt eget DNA i nya celler som sedan kan smälta samman och bilda en ny cell med det normala antalet dubblerade kromosomer och arvsanlag. Naturens lösning på det problemet var att skapa två kön och specialiserade könsceller med en enkel uppsättning av kromosomer. En av de viktigaste fördelarna med två kön är således att skapa ett skydd mot skador i enskilda gener.

Två kön har dessutom en annan viktig fördel. I det stadium då könsceller bildas snor sig delar av kromosomtrådarna om varandra och byter delar – så kallad överkorsning. Tack vare överkorsningarna kan nya gen-

kombinationer ständigt bildas hos alla varelser med två kön. Nya genkombinationer ger möjligheten att generation för generation skapa individer med allt större förutsättningar att överleva även i miljöer som ständigt ändras.

Även om de flesta kromosomförändringar är skadliga så gäller det inte alla. Om det protein som en gen bär receptet till bara förändras lite genom en genförändring – en så kallad mutation – så fungerar det ny proteinet kanske bra trots förändringen. I vissa fall kan det till och med visa sig att förändringen medför fördelar. Det kanske inte sker direkt, men efter någon eller några generationers överkorsningar kan den förändrade genen bidra till att öka individens livskraft. Den kommer då att förökas genom att bärarna får fler avkomor än genomsnittet och så införlivas den nya genen med djurstammens genmassa.

Parbildning begränsar

avkomma

Det har visat sig genom årmiljonerna att skapandet av två kön var en nödvändig förutsättning för utveckling av mer komplicerade varelser. Alla däggdjursarter är utan undantag tvåkönade.

Två kön är dock inte helt problemfritt. Det nya könet, hanarna, producerar väldiga mängder med könsceller och kan para sig med ett stort antal honor. Därmed återuppstår risken för att gener från en och samma individ skall dubblas hos framtida avkomor. Naturens sätt att lösa det dilemma i en rad arter har varit att skapa mer eller mindre fasta parbildningar. Det spelar i det sammanhanget ingen roll om parbildningen bara varar under en fortplantingssäsong eller om den är livslång. Effekten blir i bägge fallen densamma.

Den enskilda hanen kan inte under sitt liv producera fler avkommor än en enskild hona kan föda. Parbildning är naturens genialt enkla sätt att undvika det vi inom husdjursaveln brukar kalla för Matadorer.

MHC – individens ID-kort

Om kroppens alla celler skall kunna samarbeta och försvara sig mot omgivningens faror måste de känna igen varandra. Det är nödvändigt att kunna avgöra vem som är vän och vem som är fiende. Varje enskild cell behöver helt enkelt en identitetskod. Den koden bör vara så lika som möjligt för alla celler hos en enskild individ men samtidigt så unik som möjligt för varje individ. I annat fall kan sjukdomsalstrare som lyckats knäcka koden hos en individ snabbt sprida sig till andra och göra också dem sjuka.

Naturens lösning på det problemet har varit att skapa en speciell uppsättning gener i det så kallade MHC-komplexet. MHC är förkortning av Major Histocompatibility Complex, dvs ett gensystem som gör att vävnader i kroppen inte angriper varandra. MHC-generna är grunden för vårt immunförsvar och spelar dessutom stor roll i fortplantningen.

Genom att bidra till speciella proteinstrukturer på cellytan skapar MHC-generna den individuella koden som alla celler hos en individ bär. Cellerna kan avläsa varandras kod. De kan utan risk samarbeta med celler som bär samma kod. Skulle celler med annan kod komma in i kroppen så tas de om hand av särskilda skyddsvakter, så kallade T-celler eller mördarceller. T-cellerna simmar runt i kroppen och avläser koden hos de celler de träffar på. Celler som då bär fel kod dödas av T-cellerna. MHC-generna blir därmed, tillsam-

mans med T-cellerna, ett av kroppens viktigaste försvar mot främmande och kanske fientliga celler.

En konsekvens av detta sätt för immunförsvaret att arbeta är att generna i MHC-komplexet bör variera så mycket som möjligt från individ till individ. Ju mer unik kod en individ bär desto starkare skydd har den mot sjukdomsalstrande angrepp. Om nu närbesläktade individer parar sig med varandra så leder det automatiskt till minskad ärftlig variation. Ju närmare besläktade de individer är som paras desto torftigare blir koden och desto större risker utsätts individen för.

Genetiska doftsignaler

Naturen har skapat ett speciellt skydd också mot risken för alltför stark uttömning av ärftlig variation i MHC-komplexets gener. Återigen är lösningen genialt enkel. Generna i MHC-komplexet medverkar vid uppbyggande av de doftämnen som kallas feromoner. Feromonerna ger genom sin doft starka sexuella signaler. Tack vare dem kan djur av alla slag också lukta sig till tänkbara parningspartners genupsättning i MHC-komplexet. Det har visat sig att konsekvensen av det är att djur alltifrån insekter till däggdjur därmed undviker att para sig med individer som har alltför lika genupsättning i MHC-komplexet. Ett naturens sätt att undvika nära släktskapsavel för att bevara så mycket variation som möjligt i den viktiga identitetskoden. Men det skyddssystemet fungerar bara så länge det verkligen finns gott om parningspartners att välja bland. Blir urvalet alltför torftigt så kan hondjur välja att para sig med närbesläktade hanar. En dräktighet med inte fullt så bra skyddad avkomma är bättre än ingen alls.

När tikarna klart markerar att de är ovilliga att para sig med en viss hanhund så är det en signal som är värd att lyssna till. Tiken ”vet” bättre än uppfödaren om hanens MHC-gener passar med hennes eller inte. Tvångsparningar är ett effektivt sätt att bryta sönder denna naturens skyddsmekanism mot genetiskt utarmning av ärftlig variation i ett av djurens viktigaste gensystem.

Fruktsamhet

Flertalet känner väl till att stark inavel både leder till ökande känslighet för infektionssjukdomar och sjunkande fruktsamhet. Vad har då immunförsvaret och fruktsamheten gemensamt som gör att inavel påverkar dem samtidigt.

Skydd mot bortstötning av foster

Alla känner väl till de problem läkarna har vid transplantation av organ från en människa till en annan. Grundorsaken är att de främmande organen har en annan ID-kod, dvs andra gener i MHC-komplexet. Kroppens immunförsvaret känner av det och försöker göra sig av med den främmande vävnaden. För att undvika det försöker man dels få organ från individer som är genetiskt så lika mottagaren som möjligt. Men dessutom använder man starka cellgifter för att blockera immunförsvaret så att det främmande organet inte stöts bort.

Ett nybefruktat ägg har till 50 % andra gener än sin mamma. Konsekvensen är att dess ID-kod inte är lika mammans. Därför borde också det befruktade ägget stötts bort som främmande vävnad och omöjliggöra graviditeter eller dräktigheter. Återigen har det naturliga urvalet skapat en lösning. Ett särskilt proteinsystem utvecklas i mammans blodsystem med uppgift att blockera immunförsvarets möjlig-

heter att angripa fostret. Det skyddar sedan fostret mot bortstötning under hela tiden fram till födelsen. Sannolikt är en del av bakgrunden till att förlossningen kommer igång att skyddet inte längre orkar hålla emot när mängden fostervävnad blir för stor.

Skyddet mot bortstötning av fostret har en negativ bieffekt. När förlossningen är över har all fostervävnad försvunnit ur mammans kropp. Men skyddsproteinet är fortfarande kvar och det tar 2-3 dagar att bryta ned det. Under den tiden blockeras stora delar av mammans eget immunförsvaret. Hon är därför extremt känslig för infektioner några dygn efter förlossningen.

Man skulle kanske vänta sig att foster med gener som var så lika som mammans borde ha fördel av det. Men om generna blir alltför lika uppstår två problem. Livmoderväggen kan då inte skilja mellan en befruktad äggcell och vilken annan cell som helst. Det ger minskad stimulans till att alls bilda en fosterkaka som koppling mellan foster och livmoder. Dessutom kan själva förlossningen försvåras därför att bortstötningssprocessen med förlossningsverkarna blir försvagad. Det enskilda ägget har därför ett dubbelt ”intresse” av att dess identitetsgener inte är alltför lika mammans gener i MHC-komplexet. Dels kommer fostret att få en bättre start i livmodern och dels kommer det stärkta immunförsvaret att gynna individens livskraft efter födelsen.

Äggets val av spermie för befruktning

Har då ägget någon möjlighet att påverka hur dess genuppsättning kommer att se ut efter befruktningen? Den som sett bilder av en äggcell strax före befruktningen vet att den är omsvärmad av stora mängder av spermier.

Det är inte så att det är en slump eller ett naturens obegripliga överflöd att hanen lämnar miljontals spermier vid parningen. Det garanterar att det finns stora mängder av spermier som kommer fram till ägget. Med hjälp av MHC-komplexets ID-gener kan sedan ägget välja att låta sig befruktas av en spermie som ger det blivande fostret maximal chans att fungera i livmodern och ett fullgott immunförsvar när den väl är född.

Det låter kanske märkligt att ett obefruktat ägg skulle kunna välja spermie för befruktning. Men befruktningen sker inte genom att en spermie med våld tränger in i ägget utan genom att cellväggen i ägget öppnas så att spermien kan överföra sitt DNA-innehåll till ägget. Ägget tar aktiv del i befruktningsprocessen genom öppna väg för en lämplig spermie. Mekanismen har liknande funktion som den som finns hos ett stort antal korsbefruktande växter. Om växtens egna pollen hamnar på de egna blommornas märken så hindrar ett enzym tillväxten av pollenslangarna så att de inte kan tränga ned genom stiftet. Många växter har på detta sätt ett skydd mot den starkaste formen av all inavel – självbefruktning. Däggdjurens stora spermie-mängd får samma funktion. Genom äggets valmöjligheter kan skadlig dubbling av gener i MHC-komplexet förhindras. Vid stark inavel blir dock spermier lika varandra så att urvalet av spermie för befruktning får allt mindre möjligheter att bidra till att upprätthålla ärftlig variation i immunförsvaret.

Den mycket stora mängden spermier vid varje parning kom tidigt att betraktas bara som ett naturens obegripliga överflöd. Det behövs ju egentligen bara en spermie för en befruktning. Processen borde kunna rationaliseras. Inom nötkreatursaveln har man gått så långt att en spermados vid artificiell insemination

bara innehåller ca 1/100-del av den normala spermie-mängden vid naturlig parning. Det är helt givet att möjligheten för ett visst ägg att välja den mest lämpade spermien måste komma att påverka äggets möjligheter att välja spermie för befruktning. När det gäller människan själv har man gått ännu ett steg längre. Där används sk mikroinjektion av en enskild spermie för att befrukta ägg när naturlig befruktning inte fungerar. Här skalar man bort alla skyddsmekanismer för bevarande av viktig ärftlig variation. Vilken spermie som är ”lämplig” avgörs genom en titt i mikroskop och med ledning av om spermien ser normal ut och rör sig normalt. Alla möjligheter att avgöra om spermies och äggets gensystem matchar varandra för att skapa en frisk och livskraftig individ är borta. Det faktum att man inte på enskilda individer omedelbart och enkelt kan se de negativa effekterna av sådant våld är inte ett bevis för att det är oskadligt. Naturen arbetar normalt med anpassning i små steg som var för sig kan förefalla obetydliga men som sett över många generationer kan få betydande verkningar. Det går därför inte att på bara en eller några få generationers erfarenhet dra slutsatsen att det är helt betydelselöst att ointetgöra de naturliga skyddsmekanismerna för att upprätthålla ärftlig variation.

Överskott av ägg vid varje parning

Hos flerfödande djur finns en annan och enklare mekanism för att främja livskraften hos fostren. Antalet ägg som avges från äggstockarna och är tillgängliga för befruktning är ofta avsevärt större än det antal foster som hondjuret normalt kan föda fram. Det kan röra sig om upp till det dubbla antalet. Om parningen sker vid lämplig tidpunkt befruktas alla äggen. Sedan sker något som

närmast kan liknas vid leken ”hela havet stormar”, dvs äggen börjar konkurrera om de platser som finns tillgängliga i livmoderhornen. Ägg som av olika skäl är försvagade, exempelvis genom dubblerade defektgener med allvarlig verkan på tidigt fosterstadium, konkurreras ut. Men tack vare att antalet befruktade ägg är större än antalet ungar som kan födas fram leder sådana genskador inte till omedelbart minskad fruktsamhet. Finns det tillräckligt med vitala ägg fylls alla platser i livmodern upp även om några ägg har en kraftigt nedsatt livskraft. Resultatet blir att de ungar som föds kommer att vara något mindre inavlade än de hade varit utan konkurrensen. Urvalet kan inte bli lika effektivt som valet bland miljontals spermier, men det leder till att gener med starkt negativ verkan på den tidiga fosterutvecklingen inte kan föras vidare i samma utsträckning som övriga gener.

Det naturliga urvalet

Många har säkert redan reflekterat över att flera av de mekanismer jag nämnt både har funktionen att skydda ärftlig variation i vissa gensystem och att förhindra skadlig variation i andra. Det vi i dagligt tal kallar det naturliga urvalet tillkommer som en kraft vars syfte är att balansera gensystemet så att dess samlade verkan blir så bra som möjligt. I naturen måste en varelse lära sig att själv skaffa föda och skydda sig mot större fiender än mikrober. Den måste dessutom kunna anpassa sig till omgivningens klimatförhållanden. Om individen skall ha någon betydelse för artens fortsatta utveckling måste den dessutom hitta parningspartner, en eller flera. För hondjuren tillkommer så att de måste klara av hela dräktigheten, förlösning och omvårdnad och uppfödning av ungar. Omhändertagandet av ungar sker ibland med och ibland

helt utan hanens medverkan. Långtifrån alla djur klarar av hela den process som vi i dagligt tal kalla för det naturliga urvalet.

Det är väsentligt för var och en som bedriver avel att förstå att själva grundprincipen för det naturliga urvalet är att under normala förhållanden stabilisera stora delar av gensystemet så att avkomman utvecklas på samma sätt som sina framgångsrika föräldrar. Men i det naturliga urvalets kamp för tillvaron är det normalt inte extremindivider som vinner. Det är de bäst anpassade, genomsnittsindividerna, som har de bästa förutsättningarna att sprida sina gener till kommande generationer. Om det inte vore så att de naturliga förhållandena i djurens omgivning ständigt växlade så skulle det stabiliserande urvalet leda till total förlust av ärftlig variation i många gensystem. Men djur som förlorat sin ärftliga variation kan inte längre anpassas till nya villkor. Naturen kommer därför att främja djur med gensystem som både är tillräckligt stabila för att skapa alla livsviktiga organ men som samtidigt tillåter viss variation hur de utvecklas. Hos de flesta djur finns det avsevärt ärftlig variation i de gener som bestämmer yttre form, storlek, hårlag m.fl. Det är egenskaper som det kan vara fördelaktigt att ändra relativt snabbt om nya fiender hotar, när näringstillgången går ned under längre perioder eller om klimatet förändras.

Urvalskrafterna i naturliga djurstammar kommer under alla normala betingelser att vara riktade mot populationens mitt – att främja medelindividen. Ibland händer det att de yttre livsbetingelserna ändras rätt dramatiskt. Temperaturen kan exempelvis falla drastiskt för långa perioder som vid den stora katastrofen för 65 miljoner år sedan som inledde jätteödlornas utdöende. Om förändringar av det slaget inte går alltför snabbt kan indivi-

der som i något avseende är extrema och avviker från medeltalet komma att gynnas i stället för medelindividen i populationen. Det kan exempelvis gälla individer med en annan typ av päls som klarar temperaturförändringar bättre vid stora klimatförändringar. Om förändringen inte går för snabbt kommer de att bilda kärnan i den nya population som växer fram och som har de egenskaper som är gynnsamma under de nya villkoren. Sker förändringarna alltför snabbt så överlever kanske inga djur av arten eller så få att den ärftliga variationen snabbt töms som en följd av alltför stark inavel. I bägge fallen dör arten ut. Det är vad som faktiskt har skett med 95-98 % av alla arter som funnits på jorden.

I naturen är ett stabiliserande urval, anpassat till små eller långsamma förändringar i de yttre villkoren det normala. De snabba förändringarna är få och flertalet av dem leder till arters utdöende. Den mycket omfattande artdöden som en följd av mänsklig inverkan på jordens miljö är ett tydligt exempel på arters svårigheter att anpassas till snabba yttre förändringar.

I husdjursaveln sker ett ständigt urval för ökad avkastning av kött, mjölk eller ägg. Det är de extremt avkastande individerna som har försteg i aveln. Inom hundaveln är urvalet i stor utsträckning baserat på tävlingsresultat. Det innebär att man i aveln föredrar de extrema individerna och inte medelmåttan. Det går ju inte att skapa tävlingar som premierar främst den mest genomsnittliga individen. Ju högre prestationskraven drivs desto mer bagatellartade skillnader kommer att leda till framgång eller bortgallring. I praktiken är det så att människans urval bland husdjuren tenderar att likna naturens urval bland vilda djur under större naturkatastrofer. Konsekvenserna känner vi väl. Problemet är att människors tidsperspektiv är så kort att få

funderar över konsekvenserna av aveln på 100 eller 200 års sikt. Om vi vill bevara våra djurstammar friska och produktiva så måste vi lära av vad som händer i naturen och se till att inte ständigt bara premiera extremindivider och begränsa aveln till dem. I annat fall går våra husdjursraser, både raser av produktions- och sällskapsdjur, en bekymmersam framtid till mötes.

Sammanfattning och praktiska konsekvenser

Det bör vara uppenbart vid det här laget att den allt annat överskuggande orsaken till de ärftliga sjukdomar och defekter som vi ser i alltfler hundraser inte är orsakade av en olycklig slump. De är den direkta konsekvensen av att uppfödare inte känt till och funderat tillräckligt över konsekvenserna av hur hundar används i avel. Den pådrivande kraft som mest av allt lett till försummelse av grundläggande regler för ett sunt avelsarbete är tävlandet vid prov och utställningar som givit enskilda individer en oproportionerlig uppmärksamhet och lett till överanvändning av dem i aveln. Till det kommer att utställningsverksamheten stimulerat till en uppsplittring på ett stort antal raser där många av raserna har mycket få individer. När individantalet i avel går under vissa kritiska nivåer sker förlusten av ärftlig variation mycket snabbt. Kritiskt låga nivåer uppnås på bara något eller ett par tiotal generationer, dvs. på så kort tid som 30-50 år. Dessvärre är det också så att i många raser med stort individantal är avelsdjuren få och ofta närbesläktade. Återigen en effekt av övervärdering av enskilda individer med särskilt eftertraktade egenskaper för tävlingsverksamheten.

Den som letar efter avancerade program för att komma till rätta med dagens problem i hundavel bör i stället försöka förstå de enkla men grundläggande villkoren i naturens avel med vilda djur.

1. Djurstammar måste vara tillräckligt stora för att rymma och behålla en betydande ärftlig variation. Det är dömt att misslyckas i längden om man försöker driva avel med hundstammar som innehåller färre än 100-150 avelsdjur totalt. Det är naturligtvis önskvärt att de är avsevärt större. Svårigheterna med myskoxarna i den svenska fjällvärlden är ett näraliggande exempel på de problem som uppstår när individantalet blir alltför litet.

2. Bara de individer som är friska och livskraftiga med alla naturliga funktioner i behåll kan effektivt producera avkomma.

3. För högt utvecklade djurarter är grundregeln att varje enskild individ bara kan producera ett mycket begränsat antal avkomlingar under sin livstid.

4. Undvik all parning mellan närbesläktade individer.

De tre enkla grundreglerna räcker för att hålla vilda djurstammar fullt funktionsdugliga genom århundraden och årtusenden. Det är bara därför att vi systematiskt bryter mot dem och försummar hänsyn till naturens system för skydd av ärftlig variation som vi får problem med ärftliga sjukdomar och defekter i våra husdjursraser.

Sprötslinge den 3 december 2004

Per-Erik Sundgren

Bild från utställningen i Boliden

Policy för valptorget

Här följer en information om vilken policy vi har för att få annonsera på valptorget

Syftet med annonstorget är att torgföra valpkullar där aveln utförts på rekommendationer av hälleforshundklubbens avelsråd.

Valptorget har två nivåer rekommenderad parning och anvisad parning.

Grundkraven för annonsering, är att innan parning sker skall avelsrådet kontaktas som rekommenderar/ anvisar eller godkänner föreslagen parning. Samt att uppfödaren är medlem i hälleforshundklubben.

Kriterier för rekommenderad parning gäller båda föräldrarna:

- * Jaktprovs meriter
- * Avelsrådets råd har följts

- * Avelsrådet har infomerats och godkänner föreslagen parning
- * Godkänd ögonlysning ej äldre än ett år, vid katarakt måste veterinär protokoll med intyg om att katarakten ej är ärftlig kunna visas.
- * Känd HD status

Kriterier för anvisad parning gäller båda föräldrarna:

- * Avelsrådets råd har följts
- * Avelsrådet har infomerats och godkänner föreslagen parning
- * Godkänd ögonlysning ej äldre än ett år, vid katarakt måste veterinär protokoll med intyg om att katarakten ej är ärftlig kunna visas.
- * Känd HD status

Om jag vill vara med i valptorget måste ovanstående regler uppfyllas.

Årsmötet

Hälleforshundklubbens årsmöte genomfördes söndagen den 17 maj. Det är nu tredje gången som vi träffas i Boliden i samband med den årliga älghundutställningen som arrangeras av VNÄK.

Som vanligt så bjöds vi på ett utmärkt väder, soligt och lämpligt varmt.

Ett 30-tal hälleforshundar visades och bedömdes under dagen inför ett stort antal intresserade åskådare. Bäst i rasen och slutlig segrare för hela utställningen blev SJ(LÖ)CH, SUCH, NUCH Raskängets Elit som tillsammans med sin stolta husse Jan Boman från Lycksele erövrade dagens BIS.

Innan vi på eftermiddagen samlades för att vid Bolidengården genomföra årsmötet skedde ögonlysning av ett 10-tal hundar. Glädjande nog blev beskedet att ingen av dessa led av katarakt.

Ca 30-talet personer deltog därefter i mötet (mötesprotokoll finns på annan plats i tidningen) och kunde då bl. a lyssna på en mycket intressant föredragning gällande hundars katarakt som hölls av leg. vet Gertrud Burman.

Som vanligt så avslutades dagen med att medlemmarna under trevlig samvaro avnjöt den middag som klubben traditionsenligt bjuder på.

Dagens BIS, Raskängets Elit med husse Jan Boman

Årsstämma i Hälleforshundklubben

Tid: Söndagen den 17 maj 2009 kl 13.00.

Plats: Boliden

Närvarande: Sammanlagt 30 personer.

Ordförande hälsade välkommen

1. Beslöts att röstning i första hand skulle ske genom handuppräkning.
2. Kerstin Boman valdes till mötets ordförande.
3. Anmäldes att Jan-Erik Bjermkvist utsetts till stämmosekreterare.
4. Lage Andersson och Jörgen Eklund valdes till justeringsmän och rösträknare.
5. Beslöts att samtliga har närvarorätt och klubbmedlemmar har yttranderätt.
6. Fastställdes att årsmötet var stadgeenligt utlyst.
7. Utskickad dagordning antogs.
8. Styrelsens verksamhetsberättelse samt årsbokslut upplästes och godkändes. Revisorernas berättelse upplästes och godkändes. Se. Bil.
9. Beslöts att fastställa årsbokslutet
10. Styrelsen redogjorde för uppdraget årsmötet i Sandviken givit styrelsen. Att skriva ansökan om öppen stambok ytterligare fem år från och med 2011. Styrelsen har utfört uppdraget och upprättat en ansökan om förlängning av öppen stambok med fem år från och med 2011.
11. Styrelsen beviljades full ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret
12. A: Beslöts att godkänna styrelsens verksamhetsplan
B: Beslöts att godkänna styrelsens rambudgetförslag
C: Beslöts att godkänna oförändrade avgifter

13. Leif Gulin till valdes till ordförande för Hälleforshundklubben innevarande år. I tur att avgå var ledamöterna var Bo Tobiasson, Kent Lindgren och Jörgen Marcusson. Om val av Bo Tobiasson och Jörgen Marcusson. Nyval av Bo Berggren som ersätter Kent Lindgren. Wåge Lundhgren, Jan-Erik Bjermkvist och Märit Truuts sitter ytterligare ett år.
14. Omval av revisorerna Assar Karlsson och Kerstin Boman tillika omval av revisor suppleanterna Ulrika Eriksson och Ingemar Westerlund.
15. Till valberedningen omvaldes Anders Hagman som sammankallande och Rickard Gradin. Nyval av Jan Boman som ersätter Thord Norlén.
16. Beslut om omedelbar justering av punkterna 13-15
17. Inga motioner hade inkommit
18. Mötet beslutade att godkänd ögonlysning, ej äldre än ett år skall vara genomförd innan hundar kan användas i avel.

Fråga om skillnaden mellan rekommenderad och anvisad parning klargjordes. I båda fallen har avelsrådet varit inkopplad och i den rekommenderade parningen har båda avelsdjuren varit meriterad. I den anvisade parningen har ett eller inget av avelsdjuren varit meriterad.

Mötet gav Ulrika Eriksson i uppdrag att undersöka mer vad gäller kostnader för tryck på jacka och totalkostnader kring detta.

Väska tillverkad av återvunna pet flaskor visades. Bestämde att klubben köper in ett antal väskor som sedan kan säljas av klubben.

Mötet gav styrelsen i uppdrag att ordna lämpligt arrangemang för kommande tio års jubileum för hälleforshunden som egen ras i tio år, 2010.

Leif G informerade om läget inom rasen.

19. Mötet avslutades av ordförande Leif Gulin som tackade för visat intresse.

Bilagor: Verksamhetsberättelse för 2008
Revisionsberättelse
Verksamhetsplan för 2009
Förslag till budget för 2009

Ordf. Leif Gulin

Lage Andersson

Jörgen Eklund

Verksamhetsberättelse för år 2008

- Vid årsskiftet 08/09 var klubbens medlemsantal 401 st. I medlemsantalet in går 118 st. familjemedlemmar
- Under provåret 2008 genomfördes 71 st. jaktprov med hälleforshundar.
- Vår medlemstidning ”Hälleforshunden” trycktes och distribuerades med tre nummer under verksamhetsåret 2008.
- Klubbens årsstämma genomfördes i Sandviken/Östersund d.24/5 2008.
- Under verksamhetsåret 2008 genomfördes fem st. styrelsemöten (telefonmöten).
- Klubben har varit representerad vid SÄK:s årsstämma med anslutande ordförandekonferens.
- Klubben har deltagit i avelskonferens arrangerad av SÄK för Lokal och Rasklubbars räkning (Östersund).

Verksamhetsplan för år 2009

- Arbeta för ett fortsatt högt/ökande medlemstantal.
- Planera för årsstämma 2010 (10-årsjubileum).
- Arbeta för att ett ökat antal hällefors hundar startar på jaktprov.
- Fortsatt utgivning av klubbens medlemstidning.
- Fastlägga ett åtgärdsprogram för bekämpning av katarakt.
- Arbeta för en förlängning av den öppna stamboken (5 år).

- Min man är en sådan där gör-det-självare.
- Vad bra. Hur märks det?
- Jo, så fort jag ber honom om något säger han "gör det själv"

Budget

Förslag på budget 2009

	Utgifter	Inkomster
Medlemsavgifter		43000
Klubbmärken		100
Administration	10000	
Möten	17000	
Tidningar	18000	
Kepsar		2000
Ränta		900
Summa	45000	46000

Hällekruss

Hällekruss	Hålstorlek	Kajan	Harhund	Flour	Buskar	Flax	Svordom	Hästrundan	Sjukdom	Kan svär många	tuggade bitar vara	Värkande	↓	Kulle
Håller Java varmt												Fågel		
Kunde boxas				Är trådlös								Lagom		Riva ned
Binder							500		Börd					Tillkännage
Brås på						Tallösa			Nervösa					
Fiber-material					Butter							Talade		
Luft-hål					Smila							Fänig		
Gris-mamma		Klara sig										Riddare		
Sva-vel	Itu	Saab		Parti	Liten							Rysk husse		
Ogri-pbar	Bil				Patron						Yrkes-praktik			
Röra							Ton					Skämt		
Katt			Talade	Slut				Flicka	Lördags dryck			Båt		
5		Peng 1000			Träd				Åter-skall				Först	Sol-gud
Udda						Erövrarna						Goja		

Skicka ifyllt kryss, eller kopia, senast 2 månader efter tidningens utgivning till:

Märit Truuts,

Ruskemåla gård 306, 382 91 Nybro

Namn: _____

Adress: _____

Hällekruss	Infor host-säsong	Inte E	Har horn	Katt-djur	Aldre volvo	= mc ²	Bäck Beta	Ä	Omid-iga	Gärs kakel	Dum-burk	Holme Bäst för	Ö
Gör liten tuva...	S	T	J	Ä	L	P	E	R	→	O	F	T	A
Hoppssan	O	J	Ladig-het	L	O	V	Av	O	Mund-lätte Färg-kod	V	O	V	Sva-vel Syre
I ben	M	Ä	R	G	Syre	Nitisk Bergs-aterial	I	V	R	I	G	O	T
Mått	M	L	Törnen Led	R	O	S	T	A	G	G	A	R	Sjös Majbål
Saab-modell	A	E	R	O	Två Bok-namn	T	U	Mossa	B	A	S	K	E
På bibli-oteket i idrott	R	Släktet Hemst-ellan	A	R	T	E	Festen	Kör	Par	O	D	500	Ton
Delar ut nyheter	T	I	D	N	I	N	G	S	B	U	D	Sjös på led	D
Rid-dan	A	R	N	utglas Ö	A	T	Vid snuva	A	T	J	O	R	K
Kurt	S	Ä	L	Kamp-yn på Åland	M	E	By på Gotland Est	L	A	U	L	Ö	S
På finger	N	A	G	E	L	B	A	N	D	Som-tycke	J	A	dä-ge
Änyo	I	G	E	N	Vissen Dragg	A	N	D	E	Uran-guld	U	kort för USA Silver	U
Mörker dryck	N	A	T	T	Ö	L	Rosett växt	A	N	A	N	A	S
Mai-ska på	A	G	N	A	Päle	S	T	Ö	R	Uv	U	G	L

Lösning

Korsord 09 nr 1

Vinnare:

1:a pris: Erik Modin, Junsele

2:a pris: Rune Vesterberg, Sjulsmark

3:e pris: Magnus Eriksson, Järbo

Priserna har skickats.

Tillsvidare får förstapristagaren ett glas-

pris och andra, samt tredje-pristagaren

får något enklare pris.

*Hälleforshundklubben
Lärkstigen 11, 918 31 Sävar*

<http://www.halleforshunden.org>